

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ

Сягровець В.А.

Успішне управління діяльністю спеціальних підрозділів органів внутрішніх справ повинне ґрунтуватися на глибокому й всебічному аналізі й оцінці різних явищ, процесів, факторів, що стосуються правоохоронної сфери. Здійснення цієї пізнавальної функції в управлінській практиці прийнято називати інформаційно-аналітичною роботою. Інформаційно-аналітична робота є невід'ємною частиною процесу реалізації будь-якої функції управління, однак у теорії та практиці управління її виділяють у самостійну функцію.

Ця функція органів управління забезпечує об'єктивне бачення становища в правоохоронній сфері, своєчасне виявлення проблем, тенденцій, протиріч в організації й діяльності спеціальних підрозділів, правильну оцінку, пошук шляхів і засобів їх вирішення, обґрунтованість прийнятих рішень.

Процесуальна сторона інформаційної роботи складається з ряду змістовно-часових етапів: збір, систематизація й обробка необхідної інформації; її глибокий аналіз, що включає формування оцінних висновків; прогнозування можливого розвитку подій; вироблення пропозицій і рекомендацій, підготовка й подання суб'єктам управління інформаційно-аналітичних документів [97, 3], проектів управлінських рішень тощо.

В інформаційно-аналітичній роботі спеціальні підрозділи зосереджують і використовують інформацію й інших служб, правоохоронних і контролюючих органів, як правило, про факти, явища й осіб, які становлять оперативний інтерес і без яких неможливо оцінити ситуацію (оперативну обстановку), що склалася, здійснити прогноз і планування, об'єктивно оцінити діяльність підлеглих, сформулювати проблему, визначити цілі й завдання спеціальних підрозділів, прийняти рішення й проконтролювати його виконання.

Тому вироблення методики роботи з інформацією актуальна, оскільки вона не відрізняється високою якістю, на що часто звертається увага в нормативних актах МВС України.

Удосконалюючи інформаційну роботу в спеціальних підрозділах, необхідно основні зусилля спрямовувати на підвищення якості й прогностичну спрямованість аналітичної діяльності, проводити її цілеспрямовано з прийняттям обґрунтованих управлінських рішень.

Особливістю інформаційної роботи при цьому є її здійснення за такими напрямками.

1. Одержання за допомогою оперативно-розшукових засобів і методів стратегічно важливої інформації та проведення її аналізу.

2. Одержання розвідувальної інформації про злочинні формування міжрегіонального, міждержавного (транснаціонального) характеру.

3. Одержання контррозвідувальної інформації з метою забезпечення власної безпеки.

4. Захист інформації від несанкціонованого її розповсюдження та використання.

Ґрунтуючись на результатах такого аналізу, спеціальні підрозділи планують свою роботу. Недоліки в плануванні найчастіше пояснюються тим, що плани не спираються на серйозні попередні дослідження, складаються без урахування місцевої специфіки й аналізу

оперативної інформації, а приймаються як відображення волевиявлення зверху - з боку вищих інстанцій (МВС України, ГУМВС, УМВС, УМВСТ), як реакція на директиви "зверху". У них переважають короткострокові й поверхневі аналізи боротьби зі злочинністю, хоча повні й точні оцінки минулої діяльності - обов'язковий елемент науково обґрунтованого планування, що передбачає збір, систематизацію й аналіз інформації про діяльність спеціальних підрозділів і органів внутрішніх справ щодо стану та результатів протидії злочинності. Аналіз зводить до мінімуму вирішення проблем на основі "інтуїції" й "здорового глузду". Чим більш точно й повно проаналізована інформація, чим більш правильна методика застосовується при цьому, тим більша ймовірність підтвердження прогнозу в майбутньому. Такий прогноз ґрунтується на даних аналізу минулого й нинішнього стану об'єкта з урахуванням закономірностей його розвитку.

Прогнозування використовується також для вироблення правильної програми дій і прийняття управлінських рішень, що забезпечують досягнення найкращих результатів при виконанні поставлених завдань. Тому воно пов'язано з плануванням. Загальним для них є, по-перше, те, що вони звернені до майбутнього, по-друге, є продуктом розумової діяльності. Але план відрізняється від прогнозу тим, що він являє собою не просте передбачення майбутнього, а й директиву для діяльності спеціального підрозділу. Йому притаманні владність, обов'язковість і конкретність заходів, що викладаються, засобів і методів роботи для досягнення поставлених цілей, а прогнозування має можливий (імовірний) характер, воно лише рекомендує деякі заходи, тому належить до передпланової, науково-аналітичної стадії роботи. Проте прогнозування передбачає глибокий аналіз явищ і процесів, причин того чи іншого становища, тим самим зменшуючи невизначеність, науково обґрунтовуючи можливі зміни в діяльності спеціальних підрозділів у найближчому майбутньому. Воно дозволяє "угадувати" зміни в обсязі роботи, а отже, планувати очікувані зміни в організаційно-штатній чисельності, його структурі, спеціалізації працівників та ін.

Обов'язковою умовою належної організації аналітичної роботи є чітко здійснюваний облік необхідних для неї відомостей, своєчасний і повний їх збір. Ефективному управлінню може служити тільки систематизована інформація, тобто логічно зв'язані відомості, що відображають негативні й позитивні сторони явищ. Інформація повинна бути точною й зрозумілою. Щоб інформація могла відповідати визначеним вимогам, при її підготовці й обробці необхідно дотримуватися таких правил:

а) дані, що надходять із різних служб, органів внутрішніх справ, повинні відображати явища за рівні проміжки часу, це полегшить користування нею у верхніх ланках системи управління;

б) інформація повинна бути тематичною, це прискорить її засвоєння й використання;

в) групувати відомості доцільно за найважливішими проявами загострень соціально-політичної ситуації, що надасть можливість внесення коректив у діяльність і організаційну структуру спеціальних підрозділів.

З метою створення єдиної системи інформацій-

но-аналітичного забезпечення боротьби зі злочинністю територіальні та інші ОВС надають спеціальним підрозділам оперативну інформацію, а також отриману з інших міністерств і відомств інформацію, що становить інтерес для запобігання виникненню надзвичайних ситуацій соціально-політичного характеру.

Першочерговому наданню спеціальним підрозділам для обліку в автоматизованій інформаційно-пошуковій системі (АІПС) “Скорпіон” і аналізу підлягає інформація стосовно діючих і виявлених ОЗГ і ЗО:

- назви ОЗГ і ЗО;
- установчі дані та інша інформація щодо лідерів і активних учасників ОЗГ і ЗО (прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце мешкання й роботи, номери телефонів, кримінальні прізвисько, роль у злочинній групі, спрямованість протиправної діяльності);
- характеристика ОЗГ і ЗО (структурованість, чисельність, оснащеність зброєю та транспортними засобами, характер криміногенної спрямованості);
- суб'єкти підприємницької діяльності, які зареєстровані на учасників ОЗГ і ЗО або перебувають під їх впливом, та їх зв'язки;
- наявні оперативні обліки;
- порушені кримінальні справи, результати їх розслідування та розгляду в судах;
- повідомлення негласного апарату й матеріали підрозділів кримінального пошуку стосовно ОЗГ і ЗО, їх лідерів, кримінальних авторитетів, “злочинців у законі”, ділків “тіньового” сектора економіки, кілерів тощо, які не перебувають в оперативній розробці.

Слід зазначити, що в цій Інструкції визначені переважно питання, що стосуються відповідної діяльності по накопиченню інформації. Такий підхід не дає повного й об'єктивного уявлення про стан злочинності, причини й умови її існування, і заходи, які необхідно вжити для встановлення контролю над злочинністю, її локалізації, нейтралізації та ліквідації. У цьому зв'язку відчувається необхідність у прийнятті єдиного для ОВС, служб, спеціальних підрозділів відомчого акта, який упорядкував би цей вид управлінської діяльності.

Суб'єктам управління діяльністю спеціальних підрозділів така інформація необхідна для здійснення безупинного спостереження за оперативною обстановкою, повсякденної організації роботи персоналу спеціальних підрозділів і прийняття невідкладних заходів.

Інформація за своїм обсягом, складом і термінами надходження залежить від рівнів управління. До того ж вона повинна, по можливості, відразу систематизуватися й аналізуватися. Аналітична інформація для різних ланок управління за своїм змістом повинна надаватися в такому вигляді, щоб на її основі можна було приймати необхідні управлінські рішення. Чим вище рівень управління, тим більше узагальнені матеріали необхідні для функціонування системи. Інформація нижніх ланок більш динамічна, її збір і обробка становлять певну складність. Тому важливо визначити, кому і в якому обсязі така інформація необхідна. Зробити це можна за допомогою аналізу матеріалів, потрібних для підготовки тих чи інших управлінських рішень. Говорячи інакше, плановані рішення повинні аналізуватися з позицій їх забезпечення відповідною інформацією. Адже якість управлінських рішень залежить від своєчасної, об'єктивної інформації й визначає весь перебіг процесу управління, кінцеві результати оперативно-службової діяльності. Кожна практична дія спеціального підрозділу розпочинається з прийняття певного управлінського рішення, яким передбачено безперервний ланцюг заходів щодо його реалізації. Уся різноманітність управлінських рішень, які приймаються на різних рівнях управління діяльністю спеціальних підрозділів, повинна відповідати певним

загальним вимогам, які О.М. Бандурка згрупував наступним чином:

- управлінські рішення мають бути обґрунтованими, об'єктивними, урахувати всі особливості ситуації, відповідати конкретним умовам, поставленим цілям і можливостям їх досягнення;
- управлінські рішення повинні відповідати вимогам законодавчих актів, наказів МВС, інструкцій і настанов;
- управлінські рішення повинні прийматися в межах компетенції суб'єкта управління, тобто відповідати функціональним обов'язкам посадової особи, яка їх приймає;
- управлінські рішення мають бути своєчасними, запізніле рішення, як і передчасне, знижує ефективність управління й може призвести до тяжких наслідків;
- управлінське рішення в ОВС завжди має директивний, владний характер і обов'язкове для всіх, кому його адресовано, виконання рішення гарантовано нормами права, а за потребою може забезпечуватись заходами примусу;
- управлінське рішення в ОВС приймається в односторонньому порядку, навіть якщо воно є результатом колегіального обговорення чи наслідком узгодження між різними суб'єктами управління;
- управлінське рішення встановлює обов'язкові правила поведінки або регулює окремі управлінські відносини, воно може стосуватись усього колективу або окремих його членів;
- управлінське рішення є результатом творчої роботи, воно вимагає наукового підходу, бути лаконічним і послідовним, зрозумілим для виконавця й не суперечити раніше прийнятим рішенням або виключати їх;
- управлінське рішення в ОВС приймається в установленому процедурному порядку, який регламентується відповідними нормативними актами.

Спеціальні підрозділи ОВС у своєму розпорядженні мають різні джерела інформації - гласні й негласні. В окремих випадках вони можуть використовувати дані інших служб, органів внутрішніх справ, інших правоохоронних і контролюючих органів. Потреба в них виникає, наприклад, при здійсненні заходів широкого профілю.

Одна з умов оптимальності управлінських рішень - їх забезпеченість необхідною інформацією. Інакше можна прийняти хибне рішення. До того ж поставлені завдання будуть вирішуватися іншим шляхом, з надмірною витратою сил і засобів, більшою витратою часу й ресурсів. Дієвість побудованих на такій інформації управлінських рішень буває невисокою. Але й надлишок інформації не корисніше її надоліку, він ускладнює процес її переробки, оцінки, затримує прийняття управлінських рішень, тому важливо визначити її оптимальний обсяг.

Теорія й практика боротьби зі злочинністю виробила ряд вимог, яким повинна відповідати інформація: по-перше, відповідність інформації компетенції суб'єкта управління, його завданням і функціям; по-друге, оптимальність (необхідність і достовірність) інформації; по-третє, достовірність і точність інформації; по-четверте, своєчасність надходження інформації; по-п'яте, комплексність і систематизація.

Закордонний і частково вітчизняний досвід діяльності ОВС у надзвичайних ситуаціях та досвід збройних конфліктів і антитерористичних операцій засвідчив, що одним з найважливіших і специфічних видів оперативного (бойового забезпечення) сьогодні стає інформаційне забезпечення. Інформаційне забезпечення здійснюється у великомасштабних операціях за допомогою “налагодженого механізму державного контролю над процесом інформаційної політики за допомогою впливу через засоби масової інформації на суспільну свідомість як у середині країни, так і за її межами”. В операціях меншого масштабу, проведених силами тільки ОВС, інформацій-

не забезпечення покладається на центри громадських зв'язків МВС, ГУ МВС, УМВС, що діють під безпосереднім керівництвом відповідних оперативних штабів. Вплив на суспільну свідомість через засоби масової інформації повинен здійснюватися на всіх етапах розвитку кризової ситуації, як при її виникненні, так і в ході операції по нормалізації обстановки, а також після завершення дій. Сьогодні немає нормативних документів, що регламентують інформаційне забезпечення спеціальних операцій ОВС України, ці питання не розглядаються й у чинних настановах. Тим часом закордонний досвід свідчить, що використання можливостей засобів масової інформації стає складовою частиною планів (сценаріїв) ведення поліцейських, армійських операцій і бойових дій.

На думку американських фахівців по боротьбі з тероризмом, проблема взаємин з журналістами під час спеціальних операцій є досить складною. Справа в тому, що інтереси зловмисників і мас-медіа можуть парадоксальним чином збігатися тією чи іншою мірою. Так, для злочинців терористичної спрямованості одна з основних цілей, переслідуваних у ході інциденту, полягає в тому, щоб заявити про себе. Наприклад, зухвалій теракт під час Олімпійських ігор 1972 р. у Мюнхені, коли на очах публіки й журналістів нікому не відомий раніше "Чорний вересень" скоїв убивство ізраїльських спортсменів, що зробило цю організацію всесвітньо відомою саме завдяки широкому висвітленню цієї акції в засобах масової інформації. Разом з тим, для журналістів украї важливо якнайшвидше одержати інформацію про злочин і настільки ж швидко її поширити. Швидке поширення інформації про інцидент, не перебуваючи під контролем керівників операції, може негативно позначитися на її підсумках. Отже, співробітники кримінальної міліції повинні таким чином побудувати свою взаємодію із засобами масової інформації, щоб це не зашкодило діяльності оперативних і спеціальних підрозділів і одночасно відповідало інформованості населення про заходи для припинення інциденту. Західні кримінологи вважають, що засоби масової інформації ніяким чином не повинні сприяти терактам ні шляхом прямого втручання, ні їх "смакуванням", ні їх утрируванням і драматизацією. На їх думку, низький рівень терористичних проявів у соціалістичних країнах пояснюється тим, що там не вели переговорів з терористами, їх діяльність не одержувала певного широкого висвітлення, що доповнювалося суворими заходами контролю, зокрема на кордонах.

При проведенні складних багатоетапних і багатокомбінаційних операцій керівництво оперативним штабом може зіткнутися з дуже складною проблемою неконтрольованого розповсюдження, а часом і спотворення інформації з місць подій окремими журналістами в ЗМІ. Неконтрольоване поширення й спотворення інформації при проведенні спеціальної операції може викликати нервозність серед певної частини населення, загострити й без того напружену оперативну обстановку. Така інформація, до того ж доповнена чутками, може створити реальну загрозу виникнення масових заворушень та інших ексцесів. У деяких публікаціях фактично розкриваються спеціальні тактичні прийоми дій сил правопорядку. Оскільки зловмисники мають доступ до засобів масової інформації, у них з'являються додаткові можливості протидії. Так у газетах можуть надмірно

деталізовано описувати перебіг проведення операції зі звільнення заручників, розкривати склад задіяних сил і засобів, зокрема й спецпідрозділів, висловлювати думки про характер реагування на вимоги зловмисників. З іншого боку, можливості використання засобів масової інформації повною мірою не були реалізовані органами внутрішніх справ з метою дезінформації й дезорієнтації терористів при проведенні спеціальної операції (наприклад, виготовлення й передача терористам "спеціальних" випусків газет, організація мовлення по каналах радіо й телебачення "спеціальних" випусків програм).

Підкреслимо, що в цьому разі не йдеться про обмеження свободи слова, друку або введення цензури. Але засоби масової інформації повинні шляхом внутрішнього самоконтролю обмежуватися в період гострої кризової ситуації роллю спостерігачів і не виходити за межі тверезої, емоційно-нейтральної інформації. З іншого боку, оперативний штаб і всі учасники спеціальної операції повинні мати чітке уявлення про можливі негативні наслідки, що можуть наступити в результаті неконтрольованого надання інформації журналістам. Крім того, варто розуміти, що спеціальні операції завжди спричиняють великий суспільний резонанс і при цьому можуть мати явних противників в особі різного роду політиків, правозахисників і журналістів, також і заздалегідь ангажованих. При їх оцінці різними державами може використовуватися подвійний стандарт, залежно від кон'юнктури й власної вигоди.

Література

1. Бандурка О.М. Управління в органах внутрішніх справ України: підруч. / О.М. Бандурка. - Х.: Ун-т внутр. справ, 1998. - 480 с.
2. Дубко Ю.В. Управління органами внутрішніх справ в особливих умовах: монографія / [За ред. О.М. Бандурки]. - Луганськ: РВВ ЛАВС, 2004. - 776 с.
3. Майдыков А.Ф. Проблемы научного управления органами внутренних дел в особых условиях. / А.Ф. Майдыков // Совершенствование управления ОВД в особых условиях. Труды Акад. МВД СССР. - М., 1991. - С. 7-18.
4. Лаптий В.А. Понятие чрезвычайной обстановки и особых условий для деятельности органов внутренних дел / В.А. Лаптий / Бюллетень МВД Украины по обмену опытом работы органов внутренних дел. - 1994. - № 113/114. - С. 61-63.
5. Лаптий В.А. Порядок дій співробітників органів внутрішніх справ в екстремальних умовах: метод. рекомендації / В.А. Лаптий. - К.: Українська акад. внутр. справ, 1996. - 28 с.
6. Основы управления в органах внутренних дел: учеб. - Изд-е 4-е / [Под ред. А.П. Коренева]. - М.: Московск. акад. МВД РФ; ЦЮЛ "Щит", 2001. - 396 с.
7. Дубко Ю.В. Система управління органами внутрішніх справ в особливих умовах / Ю.В. Дубко // Бюллетень з обміну досвідом роботи. - 2001. - № 131. - С. 46-50.

Сягровець В.А.

кандидат юридичних наук
доцент кафедри тактико-спеціальної
та вогневої підготовки
ОДУВС

Надійшла до редакції: 03.06.2013